

30. *Томашівський С.* Церковний бік української справи / С. Томашівський. — Відень, 1916. — 24 с.

Олеся Дроздовська

ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ
РАД РОБІТНИЧИХ І СОЛДАТСЬКИХ ДЕПУТАТІВ
ЯК ЗРАЗОК ПРЕСИ ДЕМОКРАТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ
В УКРАЇНІ 1917 р.

Досліджено періодичні видання Рад робітничих і солдатських депутатів, що виходили в Україні 1917 р.: здійснено історико-статистичний огляд та типологічну характеристику, окреслено тематику друкованих матеріалів, визначено їх місце у популяризації демократичних засад розвитку суспільних взаємин.

Ключові слова: Ради робітничих і солдатських депутатів, демократична преса, історико-статистичний огляд, типологічна характеристика, Україна, 1917 р.

Исследовано периодические издания Советов рабочих и солдатских депутатов, которые выходили в Украине в 1917 г.: осуществлено историко-статистический обзор и типологическую характеристику, очерчено тематику печатных материалов, определено их место в популяризации демократических принципов развития общественных взаимоотношений.

Ключевые слова: Советы рабочих и солдатских депутатов, демократическая пресса, историко-статистический обзор, типологическая характеристика, Украина, 1917 г.

The article deals with the periodicals of Councils of Workers' and Soldiers' Deputies, published in Ukraine during 1917 year: the historical and statistical overview and typological characteristics have been made, topics of printed materials have been outlined and their place in popularizing democratic principles of public relations development has been defined.

Key words: Councils of Workers' and Soldiers' Deputies, the democratic press, historical and statistical overview, typological characteristics, Ukraine, 1917.

Відомі історичні події, які відбулися на теренах Російської імперії у лютому 1917 р., дали поштовх активізації громадсько-політичного життя і на центральних, південних та східних українських

землях, що на той час входили до її складу. Переконливим підтвердженням цьому є, зокрема, і кількість пресових новотворів, заснованих у переломний не лише для України, а й для світу загалом рік. Як вдалося простежити за робочою картотекою Науково-дослідного інституту пресознавства (за попередніми підрахунками, у ній зареєстровано понад 400 назв періодичних видань, що виходили на теренах України*), серед пресодруків, які розпочали свій шлях до читача саме 1917 р., домінували видання громадсько-політичного спрямування. Вони видавалися губернськими та повітовими земськими управами, іншими представницькими органами місцевої влади, зокрема громадськими і виконавчими комітетами Тимчасового уряду і Української Центральної Ради, Ради робітничих і солдатських депутатів, а також продовольчими та військовими комітетами, селянськими й кооперативними спілками, товариствами «Просвіта», «Українська Хата» (у Херсоні), осередками як українських, так і російських партій, а саме: УСДРП, УПСР, РСДРП, Партія народної свободи (кадети) та ін. За попередніми підрахунками, простежується така тенденція: орієнтовно лише 10 відсотків усього масиву періодичних видань, які вперше заявили про себе того року, становили видання універсальні, культурологічні, наукові, релігійно-виховні, фахові тощо. Цілком слухним і щодо загальної характеристики пресової системи в Україні того часу та її ролі у формуванні громадської думки є твердження дослідника преси Росії 1917—1920 рр. Л. Молочанова про те, що газетна періодика тих років мала значний вплив на формування громадських стандартів у сприйнятті та оцінці політичних процесів, які відбувалися. Це становище пресових видань в ідейному протистоянні того часу, на думку вченого, мало вплив, своєю чергою, і на їхні типологічні особливості. Перш за все, за його спостереженням, вони полягали у тому, що у той період, зокрема 1917 р., найбільш численні групи часописів творили видання, які репрезентували провідні політичні і соціальні сили суспільства [10].

У радянський період історіографії української журналістики пресі Рад робітничих, селянських і солдатських депутатів, на долю яких «выпала почетная, но тяжелая и отвѣтственная роль быть

* Окрім видань, заснованих 1917 р. на західноукраїнських землях.

выразителями народных чаяний и хранителями добытого кровью народовластия» [11], присвячено чимало уваги, однак переважно у контексті дослідження історії становлення системи партійної (комуністичної) радянської періодики в СРСР і УРСР. Скажімо, у таких виданнях, як підручник «Історія партійно-радянської преси України» [6] та монографія «Большевицкая печать и Великий Октябрь на Украине» В. Будникова [2], увагу зосереджено передовсім на тих часописах, які від початків свого існування стояли на позиціях більшовизму (як-от: катеринославська «Звезда», київський «Голос социал-демократа», харківський «Пролетарий» та ін.) — пропагували інтернаціоналізм та диктатуру пролетаріату. Преса ж Рад робітничих, солдатських (рідше — селянських) депутатів 1917 р. демократичного спрямування залишалася поза увагою вітчизняних та закордонних дослідників історії української журналістики. Безперечно, що така ситуація перш за все була мотивованою політичними реаліями як минулого, так і сьогодення. Зокрема, у радянські часи свідомо замовчувалося усе, що суперечило чи ж могло поставити під сумнів досконалість тієї форми суспільних відносин, яка насаджувалася панівною на теренах Країни Рад партійно-політичною системою. Сучасні ж дослідники історії української журналістики передовсім докладають зусиль, аби повернути із забуття здобутки українських журналістів — аматорів та професіоналів, видавців і меценатів української періодики, акцентують часописи, що були яскраво національно орієнтовані, друкувалися українською мовою і зосереджувалися передовсім на злободенних питаннях національного життя. Така позиція також є абсолютно вмотивованою і справедливою, оскільки донині ще не створено вичерпної бібліографії і не написано повноцінної історії української пресовидавничої справи.

Саме тому маємо на меті у нашій статті здійснити історико-статистичний огляд пресових видань Рад робітничих і солдатських депутатів, проаналізувати тематичне наповнення друкованих у ній матеріалів та окреслити місце і роль цих пресодруків у популяризації демократичних засад розвитку суспільних взаємин в Україні.

На 1 січня 1917 р. сучасна територія Центральної, Східної та Південної України входила до складу дев'яти губерній Російської держави [20] — Волинської, Катеринославської, Київської, Подільської, Полтавської, Таврійської, Харківської, Херсонської та

Чернігівської. Преса Рад робітничих і солдатських депутатів, яка виходила на цих землях упродовж 1917 р., утворює найчисельнішу (близько 80 назв пресодруків) групу періодичних видань. Із них у Катеринославській губернії упродовж того року вийшло 22 часописи, які випускалися і були спрямовані головним чином на висвітлення позицій та діяльності місцевих рад робітничих і солдатських депутатів, у Чернігівській — 12, Київській та Полтавській — по 10, Харківській — 8, Херсонській — 7, Подільській — 6, у Таврійській — 2, у Волинській — 1 видання (якщо не брати до уваги газету «Трудова Волинь», що від березня 1917 р. видавалася у Житомирі місцевою спілкою кооперативів; Житомирська рада робітничих і солдатських депутатів брала участь у випуску лише кількох номерів цієї газети, зокрема № 10—49, що, в принципі, не вплинуло ні на структуру видання, ні на тематичне спрямування публікацій). Така кількість «радівських» друкованих органів є яскравим свідченням і водночас відображенням як громадсько-політичної, так і соціокультурної ситуації, що склалася у той час в українських губерніях.

У березні 1917 р. свої пресові видання почали видавати Ради робітничих і солдатських депутатів у Катеринославській (Катеринослав, Лозово-Павлівка, Луганськ та Павлоград), Київській (Київ), Харківській (Харків) та Херсонській (Херсон) губерніях. У квітні того ж року до них долучилися Ради робітничих і солдатських депутатів Подільської (Кам'янець-Подільський), Полтавської (Полтава) та Чернігівської (м. Сновськ, тепер — м. Щорс) губерній, випустивши у світ свої пресові органи, що подекуди (як-от у Сновську) були чи не першими місцевими пресодруками. У Волинській (м. Овруч, тепер — Житомирської обл.) і Таврійській (м. Бердянськ, тепер — Запорізької обл.) губерніях перші «радівські» газети вийшли лише у липні. Загалом, помісячна статистика появи нових періодичних видань Рад робітничих і солдатських депутатів в Україні впродовж 1917 р. виглядає таким чином: у березні світ побачило 8 нових видань, квітні — 10, травні — 13, червні й липні — по 9, серпні — 6, вересні — 4, жовтні — 2, листопаді — 4, у грудні — 5 нових видань. Тут варто наголосити, що період функціонування більшості з цих пресодруків був нетривалим — від кількох тижнів до кількох місяців. Лише окремі з них — переважно ті, що від початків створювалися з метою пропаганди ідеологічних засад діяльності партії біль-

шовиків, або ті, що з огляду на політичні обставини були змушені перейти на пробільшовицькі позиції, — змогли проіснувати більше року. Таким чином, до кінця 1917 р. уся територія України перебувала під впливом ідеологічної роботи Рад робітничих і солдатських депутатів (до їх складу входили представники різних соціалістичних партій — як українських, так і російських), що, по суті, поряд із Українською Центральною Радою та Тимчасовим урядом були значною політичною силою, яка впливала на процеси формування нових постмонархічних суспільних взаємин і вирішувала подальші шляхи розвитку колишньої Російської імперії та тих народів, що її населяли.

Однак не всі пресодруки донині збереглися в українських книгозбірнях: окремі з них осіли у фондах бібліотек Росії та інших країн. Загалом, із зазначеної кількості виявлених (за бібліографічними джерелами) назв періодичних органів Рад робітничих і солдатських депутатів працівникам НДІ пресознавства вдалося віднайти і дослідити формальні структури та проаналізувати змістове наповнення майже 50 видань. Це цілком дозволяє скласти уявлення про переважання серед радівських пресодруків часописів того чи іншого типу та визначити тематичні домінанти.

Перш за все зазначимо, що серед періодичних видань Рад робітничих і солдатських депутатів домінували газети. Лише шість із загальної кількості виявлених періодиків відносимо до групи бюлетень-хроніка, основне завдання яких зводилося винятково до подання оперативних повідомлень про поточні події громадсько-політичного життя того чи іншого регіону України.

На основі ж такої типоформувальної ознаки, як регулярність виходу у світ (дає можливість визначити як матеріальну спроможність видавців, так і здатність редакцій оперативно реагувати на події не лише місцевого життя), найчисленнішу групу друкованих органів Рад робітничих і солдатських депутатів становлять щоденні газети (24). Інші групи формують півтижневики (2—3 рази на тиждень) — налічуємо 13 назв, тижневики — 6, двотижневики — 1. Однак періодичність інших шести видань (із віднайдених) не вдалося встановити через відсутність у вихідних даних таких відомостей та водночас через брак повних комплектів цих пресодруків.

За мовною ознакою друковані органи Рад робітничих і солдатських депутатів поділяємо на дві групи: одномовні — виходили лише російською мовою та двомовні — матеріали у таких газетах друкувалися як російською, так і українською мовами. У процесі дослідження встановлено, що більшість із віднайдених пресодруків або тих, мову видання яких визначалося за джерелами, виходили російською мовою. Ця ситуація була цілком зрозумілим наслідком багатовікового нищення української мови, заборон українського друкованого слова, а також домінування у складі більшості Рад представників російських соціалістичних партій тощо. Скажімо, на Катеринославщині усі радівські органи друкувалися лише російською мовою. Кілька пресодруків, що виходили в інших восьми губерніях, містили як україномовні, так і російськомовні тексти (останні переважали). Редакції окремих з них запроваджували на сторінках своїх газет українські відділи, як, наприклад, «Вісти з Півдня» у харківських «Извѣстіяхъ Юга» та «Український одділ» у херсонському «Свободномъ Крестьянине». Отже, до двомовних радівських видань належать: «Бюллетень Клинцовского Совета рабочих и солдатских депутатов» (Чернігівська губ., тепер — Брянської обл., Російська Федерація), «Бюллетень Украинской Рады Военныхъ и Рабочихъ Депутатовъ гор. Севастополя», «Вѣстник Областного и Киевскаго Совѣтов Рабочих и Солдатских Депутатов», «Вісти Полтавської Ради робітничих, солдатських і селянських депутатів», «Извѣстія Ново-Ушицкаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ» (Подільська губ.), «Извѣстія Пирятинскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ» (Київ), «Извѣстія Полтавскаго Совѣта революціи», «Извѣстія Юга» (Харків), «Пролетарская мысль» (Київ), «Революціонное слово» (м. Богодухів, Харківська губ.), «Свободный Крестьянинъ» (Херсон), «Солдаты и Рабочій» (Херсон), «Труд и воля» (Харків). Як бачимо, у кількісному співвідношенні двомовні видання становили нечисленну групу (налічується усього 12 назв), однак виходили вони майже в усіх українських губерніях, за винятком Волинської та Катеринославської.

Аналіз текстуального комплексу радівських періодиків (для узагальненої характеристики цих пресодруків можна застосувати цитату з програмної статті черкаської газети «Наше Слово»:

«Являясь органом демократической мысли, газета будет стремиться путем широкого освѣщенія всей мѣстной — городской и уѣздной — общественно-политической и экономической жизни, къ защитѣ интересовъ трудовыхъ слоевъ населенія» [1]), а саме — тематичного спрямування опублікованих матеріалів, дає підстави класифікувати їх як громадсько-політичні видання. Вони репрезентували світоглядні позиції двох напрямів: демократичні (саме на цій пресі у межах нашої статті буде зосереджено увагу) та більшовицькі. До періодичних видань демократичного спрямування належать усі газети, які видавали Ради робітничих і солдатських депутатів, що діяли на Чернігівщині, а також окремі з тих, що виходили у різних містах і містечках інших восьми губерній України. Серед них: «Александровская Мысль», «Бюллетень Украинской Рады Военныхъ и Рабочихъ Депутатовъ гор. Севастополя», «Голос Избирателя» (Лубни), «Голос Рабочего» (Лисичанськ), «Голосъ Солдата» (Катеринослав, тепер — м. Дніпропетровськ), «Голосъ Труда» (Золотоноша), «Извѣстія Елисаветградскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ», «Извѣстія Казатинскаго Совѣта С. и Р. Депут.» (Козятин), «Извѣстія Криворогскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ», «Извѣстія Лубенскаго Совета Рабочих и Солдатских Депутатовъ», «Извѣстія Ново-Ушицкаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ», «Извѣстія Пирятинскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ» (Київ), «Извѣстія Славянскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ», «Извѣстія Совѣта Рабочих и Крестьянских Депутатовъ» (ст. Гришине, тепер — м. Красноармійськ Донецької обл.), «Извѣстія Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ депутатовъ» (Луганськ), «Извѣстія Харьковскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ», «Извѣстія Херсонскаго Совѣта Рабочих и Военных Депутатовъ», «Народное Слово» (Ромни), «Наше Слово» (Черкаси), «Рабочее Знамя» (Умань), «Революціонное Слово» (Богодухів), «Свободная Мысль» (Бердичів), «Свободный Крестьянинъ» (Херсон). Кілька радівських газет демократичного спрямування (як-от: «Дело Революции» (Кременчуг), «Извѣстія Кіевскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ», «Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ и Представителей Армии и Флота» (Одеса), «Извѣстія Юга» (Харків), а також херсонський «Солдаты и Рабочій») після Жовтневого перевороту

1917 р. у Петрограді та зі зростанням впливової сили партії більшовиків у тих чи інших Радах робітничих і солдатських депутатів наприкінці 1917 р. змінили світоглядні орієнтири та перейшли на позиції популяризаторів ідейних переконань саме цієї політичної сили.

Відповідно до потреб часу серед головних питань, що порушувалися на сторінках досліджуваних пресодруків, були такі: утвердження здобутків Лютневої революції, боротьба за демократичний шлях розвитку Росії та її федеративний устрій, яка перш за все полягала у забезпеченні громадянам права на свободу слова і свободу вибору, розв'язанні урядової кризи, проведенні виборів до Установчих зборів, припиненні війни, загалом — за «великий идеал — Соціалізм» [13] тощо. Водночас не залишалися поза увагою редакцій та авторів радівських видань демократичного спрямування й соціальні та господарсько-економічні питання, як-от: подолання безробіття, встановлення восьмигодинного робочого дня, захист працюючої жінки, медичне забезпечення робітників, налагодження роботи і головні завдання профспілок та земельних комітетів. Майже в усіх виданнях принагідно порушувалися проблеми шкільництва й підвищення освітнього рівня широкого загалу. Наприклад, авторка статті «Не единственным хлѣбом жив человек», опублікованої на сторінках «Извѣстій Совѣта рабочих и крестьянских депутатов ст. Гришино», окреслюючи тогочасні проблеми місцевої освітянської системи, серед яких — брак достатньої кількості шкільних приміщень тощо, закликала: «Товариши рабочие и крестьяне! [...] требуйте немедленного открытія для ваших дѣтей школ, организованных на широких демократических началах. Требуйте школ, вездѣ гдѣ таковых нѣтъ или гдѣ их недостаточно, чтобы вмѣстить всѣх, нуждающихся в них» (1917. — № 2).

Багато уваги у досліджуваних виданнях приділялося взаєминам Української Центральної Ради та Тимчасового уряду, зокрема, досить активно обговорювалося питання національно-територіальної автономії України. Автори низки вміщених у них публікацій не завжди поділяли таку політичну позицію УЦР, однак декларували розуміння і висловлювали повагу до права українського народу на самостійне визначення шляхів свого подальшого розвитку, наголошували, що остаточну крапку у вирішенні цього політичного питання повинні поставити Установчі збори, скликані «на основаніяхъ

всеобщаго, равнаго, прямого и тайнаго голосованія» [11]. Наприклад, ось якою була реакція на II Універсал УЦР одного із членів редакційного колективу пирятинських (Київська губ.) «Извѣстій...»: «Отнынѣ всѣ истинно демократическіе слои украинской націи пойдуть стройными рядами совмѣстно съ російской демократіей въ борьбѣ на укрѣпленіе добытой революціей свободы и за достиженіе національно-территоріальной автономіи Украины. [...] Съ облегченнымъ вздохомъ російская демократія привѣтствуетъ достигнутое соглашеніе съ Украинской Центральной Радой и ея второй универсалъ, ибо въ нихъ она видитъ залогъ торжества революціи и тѣмъ самымъ залогъ достиженія Украиной автономно-го строя» [17]. У пресовому ж органі Богодухівської (Харківська губ.) ради робітничих, солдатських і селянських депутатів, що під назвою «Революціонное Слово» почав виходити у липні 1917 р., було вміщено статтю, автор якої (К. Калиненко) повідомляв про політичну домовленість між УЦР та Тимчасовим урядом, закликав до об'єднання зусиль усіх прихильників демократичних засад розвитку як Росії, так і України, просив не піддаватися на провокації «ворогів» (передовсім конституційних демократів), що «силкуються забити клинця між селянами і робітниками, між великорусами і українцями», та стверджував: «Зараз починається новий період в життю українського народу» [7].

Окрім того, на сторінках радівських видань часто вміщувалися статті просвітнього характеру, спрямовані передовсім на роз'яснення тих переваг, які надає громадянам демократичний устрій держави. Наприклад, автор лубенських «Извѣстій...», розповідаючи про запроваджену Тимчасовим урядом реформу місцевого самоврядування, наголошував: «Отнынѣ всѣ граждане, безъ различія вѣры, національности и пола, будутъ приниматьъ участіе въ разрѣшеніи вопросовъ городской жизни и въ веденіи городского хозяйства... Осушествленіе всѣхъ крупныхъ соціальныхъ реформъ возможно только при полномъ господствѣ демократіи въ органахъ самоуправленія; только при такихъ обстоятельствахъ мыслимъ общій прогрессъ общественной жизни» [8]. Загалом, у матеріалах, що присвячувалися виборчим кампаніям до місцевих органів самоврядування, до Установчих зборів, домінувала думка на кшталт: «...подавайте свои голоса, организованно и соединенно, за кан-

дидатов Соціалістических партій. В этом отношении совершенно безразлично, какой партіи кандидат, народный-ли социалист, соціалдемократ или соціаліст-революціонер, так как в вопросах... самоуправлення разницы между этими партиями нѣт. Помните только, что Соціалістическія партіи являются дѣйствительными защитниками рабочих трудящихся масс» (Д-ской Я. Граждане! // Извѣстія Совѣта рабочих и крестьянских депутатов ст. Гришино. — 1917. — № 2). Водночас варто зазначити, що редакційні колективи та автори усіх досліджуваних пресодруків не бачили перспектив розвитку як російської, так і української державності тими шляхами, які пропонувала партія більшовиків. «Демократія должна всѣми силами поддерживать выборы въ Учредительное Собрание, она должна открыто отмеживаться отъ большевиковъ...» — заявляв автор однієї із пропагандистських статей газети «Александровская Мысль» у листопаді 1917 р. [18].

Редакції досліджуваних газет намагалися не лише докладно інформувати читачів про роботу Рад робітничих і солдатських депутатів, а й висвітлювати діяльність УЦР, Генерального Секретаріату, Тимчасового уряду, місцевих органів влади, численних громадських товариств, організацій, партійних осередків. Саме тому їхні сторінки були насичені хронікальними повідомленнями (вміщувалися під такими рубриками, як: «Хроника», «Мѣстная жизнь», «Послѣднія Извѣстія», «Профессиональное движение», «Телеграммы» й ін.) та офіційними документами.

Зважаючи на однотипність як структури, так і тематичного спрямування друкованих матеріалів усіх радівських видань, для прикладу, детальніше зупинимося на змісті херсонського двомовного щоденника «Солдаты и Рабочий». Перший номер газети як органу Херсонської ради робітничих і солдатських депутатів — замість російськомовних «Извѣстій Херсонскаго Совѣта Рабочих и Военных Депутатов», які діяли у місті від березня цього року, — побачив світ 16 травня 1917 р. (останній віднайдений (231-й) номер — 15 березня 1918 р.). Упродовж свого функціонування щоденник виходив під гаслами: «Да здравствуетъ власть Совѣтовъ!», «Освобождение рабочихъ должно быть дѣломъ самихъ рабочихъ», «Хай живе Украинська Робоче-Селянська Республика!».

Основним завданням газети «Солдаты и Рабочий», як і її попередниці, було «всестороннее освѣщение жизни трудовых масс»*. Про це повідомлялося у редакційному зверненні (друкувалося у кількох перших числах за 1917 р.) «ко всѣмъ профессиональнымъ союзамъ и социалистическимъ органамъ... къ ротнымъ и полковымъ комитетамъ» із проханням надсилати матеріали, які б висвітлювали їхню роботу.

Щоденник, як й інші радівські пресодруки демократичного спрямування, був покликаний популяризувати нову, постмонархічну (демократичну), модель суспільних взаємин. З цією метою майже у кожному номері газети вміщувалися авторські та редакційні статті, спрямовані на роз'яснення головних завдань «революційной демократіи» — «что должна демократія поддерживать, съ чѣмъ бороться, къ чему относиться равнодушно» [5] тощо. Принагідно у таких публікаціях увага акцентувалася і на національному питанні. Наприклад, у статті «Революція и национальный вопросъ» наголошувалося: «Условия для свободного развития народовъ должны быть созданы, и въ борьбѣ за эти условия народы найдутъ въ демократіи энергичную поддержку» (1917. — № 42).

Загалом, на сторінках щоденника домінували матеріали, в яких аналізувалася політична ситуація у країні, оглядалася діяльність Тимчасового уряду, УЦР, місцевих органів влади, передовсім — Херсонської ради робітничих і солдатських депутатів. У численних статтях порушувалися такі теми, як: боротьба з т. зв. контрреволюцією (до неї автори газетних публікацій зараховували «тіх,

* Подібним чином завдання своїх пресодруків окреслювали редакції й інших газет. Наприклад: у програмній статті луганських «Извѣстій...» відзначалося: «Долгіе годы лелѣяли луганскіе рабочіе мысль о созданіи своей рабочей газеты, такой газеты, въ которой нашли бы отраженіе всѣ вопросы, волнующіе нашихъ товарищей. [...] Извѣстія Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ депутатовъ — первый шагъ къ изданію такой газеты, которая періодически будетъ приносить намъ новости изъ нашей рабочей жизни, которая будетъ служить намъ вѣрнымъ способомъ для еще болѣе тѣснаго объединенія въ единую могучую рабочую семью» [12]; редакція новоушицьких «Извѣстій...» наголошувала: «Наше изданіе является первымъ опытомъ Ново-Ушицкой газеты. [...] Цѣль нашихъ «Извѣстій» — охрана и объединеніе профессиональныхъ и общихъ интересовъ всѣхъ трудящихся классовъ г. Новой-Ушицы и Ушицкаго уѣзда. Кромѣ того мы будемъ давать еженедѣльный обзоръ и освѣщеніе мѣстной общественной жизни, а также статьи и замѣтки общаго содержания» [14].

хто користується доходами з капіталів і підприємств і взагалі живе чужим трудом» [4]), реформи земельна і виборчого права, вибори до міської думи й Установчих зборів, розвиток робітничого руху та завдання профспілок, посилення впливової ролі соціалістичної ідеології у державних органах влади, право народів (зокрема українського) на національне самовизначення, подолання економічної кризи, безробіття тощо.

Поряд із висвітленням згаданих злободенних проблем громадсько-політичного життя Херсонщини та країни загалом чимало уваги у газеті присвячувалося окресленню головних засад діяльності переважно російських партій, а саме: кадетів (Б-евъ Г. О кадетях. — 1917. — № 4; К. М. Союзъ кадетовъ съ черносотенцами. — 1917. — № 34), РСДРП (К-ская В. Муниципальная платформа Соц.-Дем. Партии. — 1917. — № 6) та Партії соціалістів-революціонерів (Брюллова-Щаскольская Н. Программа парт. с.-р. по национальному вопросу. — 1917. — № 49).

Не оминала редакція щоденника й міжнародної тематики. Завдяки низці публікацій як суто інформаційного (здебільшого під рубрикою «Иностранная жизнь»/«За границей»), так і аналітичного характеру читачі газети мали змогу скласти уявлення й про соціально-економічні умови життя та суспільно-політичні події у таких країнах, як: Велика Британія (Лицетворіе англійск. буржуазіи. — 1917. — № 2), Німеччина (Современное положеніе продовольственнаго вопроса въ Германіи. — 1917. — № 5, 6), США (Ф. И. Т. Какъ Америка творить миръ. — 1917. — № 4), Фінляндія (Роспускъ финляндскаго сейма. — 1917. — № 55), Японія (Соціалізмъ въ Японіи. — 1917. — № 2) та ін.

Україномовні ж матеріали (друкувалися як самостійно, так і у межах рубрики «Украинская жизнь», згодом — «Українське життя»), що вміщувалися на сторінках газети, зосереджували увагу на подіях національного громадсько-політичного життя, зокрема у Херсонській губернії. У них йшлося про діяльність місцевих українських партійних осередків, громадських організацій, товариств, як-от: Херсонського комітету УПСР, місцевої української соціал-демократичної організації, яку було створено 7 липня 1917 р. [19], товариств «Залізнична Хата», «Українська Хата», Української військової громади міста, повітової продовольчої управи. Уже в першому

номері видання було надруковано звернення тимчасової ради Української військової громади Херсона «До солдатів і офіцерів українців» із проханням взяти участь у загальних зборах цього товариства з метою обрання постійної ради та «вироблення» статуту: «Нум-же гуртуватися, бо інакше ми не будемо в силі боронитися від зовнішнього ворога і забезпечити свої права серед інших народів Росії».

Ці матеріали передовсім були покликані сприяти національному відродженню українців регіону, залученню їх до громадської роботи тощо, а також заявити про підтримку жителів Херсонщини, які усвідомлювали себе українцями, автономного статусу України. Наприклад, у повідомленні про проведення в Одесі 28—30 червня 1917 р. Українського національного з'їзду Херсонської губернії зазначалося, що серед питань, винесених на обговорення у ньому, були такі: «3. Питання організації на Україні. 4. Культурно-просвітня робота на Україні» [3]. У замітці ж знаного херсонського кооперативного діяча Івана Челюка повідомлялося про безпрецедентну ситуацію: 4 грудня 1917 р. до херсонського окружного суду було подано заяви про реєстрацію статутів, що були «писаними українською мовою» (у цьому власне й полягала інтрига), двох українських кооперативних організацій — споживчого товариства «Україна» й кооперативного товариства «Українська Книгарня». «Член Суда, — відзначав автор, — приймаючи заяви про реєстрацію, не знав як йому бути, що він не розуміє української мови, але порадившись з колегами, заяви прийняв, при чому від імени членів Суда було заявлено податчикові, що статuti ці будуть зареєстровані» [21].

Від листопада 1917 р. розпочався новий період функціонування газети, спричинений Жовтневими подіями 1917 р. у Петрограді, які відповідно спровокували загострення політичного протистояння й у Херсоні. Особливість його полягала передусім у тому, що тоді у щоденнику переважали публікації таких тематичних спрямувань: припинення громадянського протистояння на національному ґрунті, доцільність продовження класової боротьби, встановлення диктатури пролетаріату, націоналізація фінансових установ, інших об'єктів господарювання, зокрема зернохосвищ, проведення виборів до Українських Установчих зборів (закликалося голосувати за ті соціалістичні партії, які підтримували владу Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів) тощо.

У той період на сторінках газети друкувалися статті, замітки, матеріали інших журналістських жанрових форм, у яких відображалися полярні погляди на подальше вирішення долі Херсонщини й України загалом. Автори одних публікацій висловлювали критичне ставлення до діяльності Української Центральної Ради і переконували, що вся влада в Україні має належати «виключно Радам Робітничих, Солдатських та Селянських Депутатів» [15]. В інших же матеріалах повідомлялося про цілковите визнання Української Народної Республіки, а Херсонщини — її невід'ємною частиною, УЦР — тимчасовим повноважним парламентом, а Генерального Секретаріату — «единственнымъ Временнымъ Правительствомъ украинской народной республики, который долженъ опираться въ своей работѣ на революціонно-демократическія организаціи» [16]. Головна ж думка усіх цих публікацій зводилася до однієї позиції, яку висловив Веніамін Лівшиць у статті «Национальное самоопредѣленіе Украины». Автор від імені місцевої ради робітничих і солдатських депутатів, зокрема, наголошував: «Мы привѣтствуемъ самостоятельность Украины... Мы ничего не имѣемъ противъ признанія Центральной Украинской Рады высшимъ краевымъ органомъ, но мы находимъ, что Рада должна быть сконструирована изъ подлинно демократическихъ элементовъ Украины. А элементы эти — суть рабочіе, солдаты и крестьяне въ своихъ совѣтахъ» [9].

Також варто підкреслити, що впродовж усього періоду функціонування у газеті публікувалися численні офіційні матеріали. Серед них: програми III Всеросійської конференції профспілок, Всеукраїнського кооперативного з'їзду, статут Центрального бюро профспілок Херсона, I Універсал УЦР, оголошення херсонського повітового військового начальника, Херсонської повітової земської управи (зокрема про проведення місячних педагогічних курсів українознавства), комітету Республіканської спілки жінок, заклики генерального секретаря військових справ УЦР, Всеукраїнської ради військових депутатів, протоколи загальних зборів Херсонської ради робітничих і солдатських депутатів, інших громадських організацій, резолюції, що були ухвалені на «Южно-Русской» конференції Ради робітничих і солдатських депутатів, на зборах київської організації УСДРП, на I Всеукраїнському з'їзді Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, згодом — декрети, розпорядження Ради Народних Комісарів, постанови Народного Секретаріату Української

Республіки. 1918 р. вміщено постанови Воєнно-революційного трибуналу, декларацію організаційного комітету УСДРП (лівих), протокол засідання виконкому Херсонської ради робітничих, солдатських і матроських депутатів тощо.

Достатньо багатим був зміст видання і на публікації хронікального характеру, які висвітлювали місцеве, державне та міжнародне громадсько-політичне й культурне життя. Ці матеріали подавалися під відповідними рубриками: «Професіональное движеніе», «Продовольственное дѣло», «Крестьянская жизнь», «Рабочая жизнь», «По гарнизону», «Изъ жизни партій» («Партійная жизнь»), «Митинги и собранія», «Въ республиканской Россіи» («По Россіи»), «Изъ жизни арміи и флота», «Военная жизнь» («Съ фронта»), «Театръ и музыка», «Мирные переговоры», «Телеграммы», «Мѣстная хроника», «Послѣднія извѣстія» (або «Происшествія»).

Підсумовуючи, зазначимо, що більшість пресових органів Рад робітничих і солдатських депутатів (серед них за періодичністю домінували щоденники, а за мовною ознакою — російськомовні видання; двомовних нараховуємо лише 12), які виходили в Україні упродовж 1917 р., були спрямовані на популяризацію демократичних засад розвитку суспільних взаємин на теренах постмонархічної Росії. Після Жовтневого перевороту в Петрограді, що призвів до зростання у регіонах України впливу партії більшовиків, переважна частина цих пресодруків припинила своє існування. Однак, незважаючи на ці обставини, а також на те, що у видаванні цих пресодруків брали участь представники російських соціалістичних партій (чії фракції з огляду на історичні обставини зазвичай переважали у місцевих радах робітничих і солдатських депутатів), на сторінках цього типу часописів публікувалися й матеріали, автори яких відверто обстоювали право українського народу на самовизначення і підтримували діяльність Української Центральної Ради щодо здобуття автономного статусу України. Тож ці пресові органи внесли свою лепту поряд із виданнями, що були яскравими речниками україноцентризму, у формування громадської думки й підвалин національних державотворчих змагань українців того періоду.

1. [Анонс] // Наше Слово. — Черкаси, 1917. — № 96.
2. Будников В. П. Большевистская печать і Великий Октябрь на Украине / Владимир Петрович Будников. — Х., 1958. — 176 с.

3. Губернський з'їзд // Солдаты и Рабочий. — Херсонь, 1917. — № 32.
4. Д. І. Вороги революції / Д. І. // Солдаты и Рабочий. — 1917. — № 70.
5. Задачи революціонной демократіи въ деревнѣ // Солдаты и Рабочий. — 1917. — № 1; Революція и національный вопрос // Солдаты и Рабочий. — 1917. — № 42.
6. Історія партійно-радянської преси України : підручник. — К., 1989. — 359 с.
7. *Калиненко К.* Наші найблизчі завдання / К. Калиненко // Революціонное Слово. — Богодухів, 1917. — № 1.
8. *Козаковъ М.* Мѣстное самоуправление и демократія / М. Козаковъ // Извѣстія Лубенскаго Совѣта Рабочих и Солдатских Депутатов. — Лубны, 1917. — № 1.
9. *Л-ць В.* [Веніамін Лівшиц]. Національное самоопредѣление Украины / В. Л-ць // Солдаты и Рабочий. — 1917. — № 157.
10. *Молочанов Л. А.* Газетная пресса России в годы революции и Гражданской войны : (науч. моногр.) [Электронный ресурс] / Л. А. Молочанов. — М., 2002. — Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/125323>.
11. Наша сила // Извѣстія Совѣта Рабочих и Солдатских депутатов. — Луганськ, 1917. — № 1.
12. Нашъ праздникъ // Извѣстія Совѣта Рабочих и Солдатских депутатов. — 1917. — № 1.
13. От редакції / Извѣстія Лубенскаго Совѣта Рабочих и Солдатских Депутатов. — Лубны, 1917. — № 1.
14. Отъ Совѣта // Извѣстія Ново-Ушицкаго Совѣта Рабочих и Солдатских Депутатов. — Новая Ушиця, 1917. — № 1.
15. Резолюція про організацію влади на Україні // Солдаты и Рабочий. — 1917. — № 176.
16. Резолюція Херсонскаго Губернскаго Съѣзда представителей демократическихъ организаций 20 ноября (2 декабря) 1917 года // Солдаты и Рабочий. — 1917. — № 166.
17. *Скрабанскій М.* [Передова стаття] / М. Скрабанскій // Извѣстія Пирятинскаго Совѣта Рабочих, Солдатских и Крестьянских Депутатов. — Пирятинь, 1917. — № 2.
18. Спасайте революцію! // Александровская Мысль. — Александровськ, 1917. — № 12.
19. Українська соціаль-демокр. організація въ Херсонѣ // Солдаты и Рабочий. — 1917. — № 52.
20. Українська Радянська Енциклопедія. — К., 1960. — Т. 3. — С. 515.
21. *Челюк І.* Українські кооперативи в Херсоні / Ів. Челюк // Солдаты и Рабочий. — 1917. — № 169.